

Lagutskottet

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2026—2029

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2026—2029 (SRR 2/2025 rd): Ärendet har lämnats till lagutskottet för eventuellt utlåtande till finansutskottet. Tidsfrist: 23.5.2025.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- budgetråd Niina Huotari, finansministeriet
- avdelningschef Tapio Laamanen, justitieministeriet
- ledande expert Aleksi Karvonen, justitieministeriet
- direktör Raimo Ahola, Domstolsverket
- riksåklagare Ari-Pekka Koivisto, Åklagarmyndigheten
- ekonomidirektör Sanna Appelberg, Rättstjänstverket
- generaldirektör Anna Arola-Järvi, Brottspåföljdsmyndigheten
- riksfogde Veikko Minkinen, Utsökningsverket.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Suomen Syyttäjähdistys ry
- Finlands domareförbund rf
- Vankilavirkailijain Liitto VVL ry.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Lagutskottet granskar redogörelsen om planen för de offentliga finanserna 2026—2029 med avseende på justitieministeriets förvaltningsområde. Samtidigt pekar utskottet på följande omständigheter.

Utlåtande LaUU 1/2025 rd

Justitieministeriets förvaltningsområde – anslag och sparåtgärder

Inom justitieministeriets förvaltningsområde anvisas tilläggsanslag till domstolarna, Åklagarmyndigheten och särskilt till Brottsförhållandenmyndigheten, eftersom de lagändringar som grundar sig på regeringsprogrammet ökar ärende- och arbetsmängden. Dessa tilläggsanslag är nödvändiga. Det är viktigt att de ekonomiska konsekvenserna av lagändringarna för aktörerna inom rättsvården beaktas på ett ändamålsenligt sätt i anslagen.

Lagutskottet anser det vara av största vikt att det extra anslag för att trygga rättsvården bevaras och inkluderas i utgångsbeloppen i planen för de offentliga finanserna. I den redogörelse för rättsvården som färdigställdes i slutet av förra valperioden konstaterades att det finns ett finansieringsglapp och att det krävs en personalökning på omkring 1 200 årsverken fram till 2030 för att trygga verksamhetsförutsättningarna och uppnå rimliga mål för rättsvården (se SRR 13/2022 rd). Detta ansågs förutsätta en permanent höjning av grundfinansieringen med i genomsnitt 75 miljoner euro per år. Riksdagen har utifrån lagutskottets betänkande (LaUB 31/2022 rd) förutsatt att regeringen sörjer för rättsvårdens verksamhetsförutsättningar och vidtar omedelbara åtgärder för att avhjälpa finansieringsunderskottet inom rättsvården utifrån de resursbehov som framförs i redogörelsen (RSk 84/2022 rd).

Justitieministeriets förvaltningsområde har dock redan tidigare omfattats av produktivitetåtgärder och besparingar i omkostnaderna enligt regeringsprogrammet. Det är positivt att dessa varit mindre än den allmänna linjen (se LaUU 11/2024 rd, s. 3). I den nu aktuella planen för de offentliga finanserna har dock ett nytt sparmål på 130 miljoner euro riktats till statsförvaltningen, utan att motsvarande avgränsning gjorts för justitieministeriets förvaltningsområde som tidigare.

Med beaktande av det finansieringsunderskott som konstaterats i redogörelsen om rättsväsendet uttrycker lagutskottet allvarlig oro över hur tidigare beslutade och nya inbesparingar påverkar aktörerna inom justitieministeriets förvaltningsområde. Enligt den utredning som utskottet fått börjar besparingarna i praktiken försvåra uppfyllandet av de mål som man i bred politisk enighet förbundit sig till genom finansieringen i redogörelsen för rättsvården. Exempelvis har domstolarna och Åklagarmyndigheten med hjälp av det extra anslaget för att trygga rättsvården kunnat rekrytera ny personal och ombilda visstidstjänster till fasta tjänster, vilket främjat målen i redogörelsen att förkorta de alltför långa rättegångs- och handläggningstiderna samt minska personalens arbetsbelastning (se bl.a. LaUU 14/2023 rd och LaUB 31/2022 rd). Domstolsverkets nuvarande bedömning är dock att personalstyrkan måste minskas från och med 2027. Lagutskottet anser att detta är problematiskt med tanke på rättsvården och målen i redogörelsen.

Situationen försvåras av att även kostnaderna för informationssystem, lokaler och andra utgifter har ökat avsevärt utan att särskild finansiering har anvisats för dessa. Kostnaderna för informationssystem och lokaler tar en allt större andel av anslagen, vilket försvårar möjligheten att använda medlen till personalutgifter. Lagutskottet påminner om att det i samband med behandlingen av redogörelsen om rättsväsendet har betonat att den finansiering för rättsvården som är avsedd för att öka personalen inte får användas för informationssystem eller lokaler (se LaUB 31/2022 rd, s. 12). Utskottet anser det viktigt att finansieringen av projekt för informationssystem och lokaler säkerställs så att det inte går ut över kärnverksamheten.

Utlåtande LaUU 1/2025 rd

Lagutskottet betonar vikten av att säkerställa tillräckliga anslag för justitieministeriets förvaltningsområde. Anslagen till justitieministeriets förvaltningsområdet är mycket små i förhållande till andra förvaltningsområden, trots att de finansierar samtliga aktörer inom rättsvården, det vill säga domstolarna, Åklagarmyndigheten, Rättstjänstverket, Brottspåföljdsmyndigheten och Utsökningsverket. Rättsvården handlar om att sköta statens kärnuppgifter (se bl.a. LaUB 31/2022 rd, LaUU 8/2020 rd, LaUU 3/2020 rd, LaUU 5/2019 rd och LaUU 22/2018 rd).

Utskottet anser det nödvändigt att fortsatt hålla fast vid målen i redogörelsen för rättsvården, så att rättsvårdens funktionsförmåga samt tillgången till rättstjänster och rättsskydd kan tryggas. Vid fördelningen av nya besparingar är det motiverat att såsom tidigare behandla justitieministeriets förvaltningsområde med återhållsamhet och tillämpa ett mindre sparkrav än den allmänna linjen (se LaUU 11/2024 rd, s. 3). Det är också viktigt att sparåtgärder genomförs på andra sätt än genom nedskärningar i personalen.

Att värna om personalens arbetsvälmående är avgörande för att säkerställa personalens ork och för att stödja rättsväsendets attraktions- och kvarhållningskraft (se LaUU 11/2024 rd, LaUU 14/2023 rd och LaUB 31/2022 rd, s. 13—14). Resultaten från en färsk enkätundersökning som Finlands domareförbund genomfört bland domare, föredragande, beredare och tingsnotarier vid olika domstolar är oroande i detta avseende. Undersökningen visar på allvarlig belastning, ytterligare försämrad attraktionskraft för domaryrket, införande av informationssystem i ofärdigt skick samt en ökning av osakligt beteende och otillbörlig påverkan riktad mot domstolarna.

Utskottet uttrycker även oro över resurserna för lagberedning inom justitieministeriets förvaltningsområde. Besparingarna inom den offentliga förvaltningen försvårar ministeriets möjligheter att genomföra riksdagens vilja.

Brottspåföljdsmyndigheten

I planen för de offentliga finanserna anvisas tilläggsanslag till Brottspåföljdsmyndigheten, eftersom de straffskärpningar som grundar sig på regeringsprogrammet förväntas leda till ett ökat antal fångar. Ramfinansieringen möjliggör cirka 400 nya fängelseplatser. Lagutskottet anser att tilläggsanslagen är nödvändiga, eftersom Brottspåföljdsmyndighetens anslag redan tidigare varit otillräckliga i förhållande till myndighetens lagstadgade uppgifter och verksamhetens omfattning. De tilläggsanslag som anvisats i redogörelsen för rättsvården är inte tillräckliga för att trygga Brottspåföljdsmyndighetens verksamhetsförutsättningar (se LaUU 11/2024 rd, s. 3 och 4). För att säkerställa en trygg verkställighet, personalens ork i arbetet och minskad återfallsbrottslighet krävs att Brottspåföljdsmyndigheten har tillräckliga resurser.

Antalet fångar har ökat avsevärt under de senaste åren och ökningen förväntas fortsätta. Bakom denna utveckling ligger bland annat tidigare godkända och pågående lagstiftningsprojekt. I takt med att antalet fångar ökar måste både antalet fängelseplatser och personalen utökas. Den nuvarande fängelsekapaciteten är otillräcklig, eftersom slutna fängelser och häkten för närvarande är fulla och lider av allvarlig överbeläggning. Brottspåföljdsmyndigheten har bedömt att det fram till 2030 behövs över 1 000 nya fängelseplatser och cirka 670 årsverken. Det är därför nödvändigt att gå vidare med planeringen av nya fängelser och utvecklingen av fängelsenätverket.

Utlåtande LaUU 1/2025 rd

Utskottet betonar att även fångarnas rehabilitering och övriga verksamheter måste tryggas för att motverka återfallsbrottslighet. Det förutsätter att Brottspåföljdsmyndigheten har tillräckliga resurser även för dessa uppgifter. Situationen är i detta avseende oroande. Det är särskilt viktigt att satsa på missbrukarrehabilitering, eftersom en betydande andel av fångarna är beroende av rusmedel. Missbrukarrehabilitering har också en brottsförebyggande effekt (se LaUU 11/2024 rd, s. 4).

Utsökningsverket

Lagutskottet vill fästa uppmärksamhet vid att anslagssituationen är mycket utmanande för Utsökningsverket. Trots genomförda sparåtgärder är Utsökningsverkets anslag klart underdimensionerade i förhållande till utgiftsnivån. De nya besparingarna förvärrar därmed en redan ansträngd situation. Utsökningsverket har visserligen från och med innevarande år anvisats tilläggsfinansiering i enlighet med redogörelsen för rättsvården. Enligt uppgift har detta i praktiken ändå inte inneburit nya resurser för utsökningen, utan närmast dämpat de tidigare sparkraven.

Situationen försvåras ytterligare av att Utsökningsverket under lång tid har ansvarat för verkställigheten av sanktioner mot Ryssland utan att ha tilldelats särskilda tilläggsanslag för detta (se LaUU 11/2024 rd ja LaUU 14/2023 rd). Därtill har bland annat realiseringen av egendom ökat avsevärt.

Mot bakgrund av det som sägs ovan anser lagutskottet att det är motiverat att säkerställa att Utsökningsverket har tillräckliga resurser. I annat fall finns det en risk att utsökningsförfarandet försvagas, vilket skulle orsaka skada för både gäldenärer och borgenärer. Det bör också påpekas att Utsökningsverket har en viktig fiskal funktion. En stor del av indrivningsresultatet tillfaller det allmänna, så en försämrad resultatnivå minskar dessa intäkter (se bl.a. LaUB 31/2022 rd, s. 10).

Resurser för straffprocesskedjan

Av planen för de offentliga finanserna framgår att det anvisas tilläggsresurser till polisen, som hör till inrikesministeriets förvaltningsområde (se SRR, s. 27). Dessa tillägg har dock inte beaktats i anslagen för justitieministeriets förvaltningsområde.

Lagutskottet konstaterar att resursökningar i början av straffprocesskedjan, det vill säga till polisens brottsutredning, samtidigt ökar ärende- och arbetsmängden i de senare leden av processen. När polisen med hjälp av tilläggsanslagen kan utreda fler brott, ökar alltså belastningen på Åklagarmyndigheten, rättshjälpen, domstolarna och Brottspåföljdsmyndigheten, som alla hör till justitieministeriets förvaltningsområde. För att undvika att ärenden hopar sig i de senare leden är det viktigt att noggrant följa hur polisens tilläggsanslag för brottsutredning allokeras och används. Det är också motiverat att redan på förhand förbereda sig på ökade ärendemängder, eftersom Åklagarmyndigheten har uppgett att det under 2025 kommer in exceptionellt många ärenden från förundersökningsmyndigheterna. Arbetssituationen i början av straffprocesskedjan är därför redan nu utmanande.

Straffprocessen är en kedja där ärendet framskrider stegvis från en aktör till nästa. När man beslutar om anslagen är det därför viktigt att behandla straffprocessen som en helhet, så att det inte

Utlåtande LaUU 1/2025 rd

uppstår flaskhalsar i olika delar av kedjan. För att förebygga brottslighet och säkerställa en effektiv rättsskipning betonar lagutskottet — i linje med sina tidigare ställningstaganden — vikten av balanserad och tillräcklig resurstilldelning till alla myndigheter som ingår i straffprocesskedjan (se bl.a. LaUU 14/2023 rd och LaUB 31/2022 rd, s. 3, och de utlåtanden som det hänvisas till där).

Även förvaltningsprocessen är en kedja där ärenden framskrider från en myndighet till förvaltningsdomstolen. Därför är det vid beslut om anslag viktigt att behandla också förvaltningsprocesskedjan som en helhet.

Informationssystemprojekt

Inom justitieministeriets förvaltningsområde har det under de senaste åren pågått omfattande projekt för att införa nya informationssystem, med målet att effektivisera rättsvården och höja produktiviteten. Dessa mål har dock inte uppnåtts fullt ut (se LaUU 11/2024 rd, s. 4—5, samt LaUB 31/2022 rd, s. 15).

Utskottet fäster särskild uppmärksamhet vid AIPA-projektet för åklagarna och de allmänna domstolarna, eftersom införandet av systemet har försenats och kostnaderna har ökat snabbt och kraftigt. Enligt uppgift har AIPA dessutom lett till ökad arbetsbörda och belastar personalen avsevärt. Detta är problematiskt, eftersom informationssystemen bör stödja och effektivisera kärnverksamheten.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottet föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande LaUU 1/2025 rd

Helsingfors 21.5.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
vice ordförande Eva Biaudet sv
medlem Pekka Aittakumpu saf
medlem Elisa Gebhard sd
medlem Atte Harjanne gröna
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Aleksi Jäntti saml
medlem Mari Kaunistola saml
medlem Pihla Keto-Huovinen saml
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Susanne Päivärinta saml
medlem Mika Riipi cent
medlem Joakim Vigelius saf.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.